



PROJEKT ISAK

SLUTRAPPORT

1 oktober 2003 – 31 oktober 2005



Uppsala
KOMMUN



Arbetsförmedlingen



Våxtkraft Mål 3
Svenska ESF-Rådet



EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden



Integrerad svenska som andraspråk med
Samhälls-, Arbetslivs- och Kulturorientering

1 oktober 2003 – 31 oktober 2005

Slutrapport

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund	6
ISAK och LISA går hand i hand.....	7
Ambitioner/förutsättningar	7
Mål, på individnivå	7
Mål, på organisationsnivå.....	7
Innehåll	8
Organisation	8
Projektteam	8
Styrgrupp.....	9
Arbetsutskott / operativ samordning	9
Referensgrupp	9
Deltagare	9
Målgrupp	10
Antagning	10
Uppföljning och utvärdering.....	10
Start, teambildning och rekrytering	11
Ett flexibelt arbetsätt.....	12
Allt hänger ihop	12
Nya förutsättningar	13
ISAK del för del	14
SFI	14
Sfi –svenska som andraspråk och IKT-stöd	14
SFI – Svenska för invandrare.....	14
Syfte.....	15
Studievägar, mål och betyg.....	15
Arbetslivssvenska	15
Uttal/Prosodi	17
Språkträningen i ISAK	17
Bakgrund	17
Genomförande: Prosodi och uttalsträning .	18
Reflektioner och slutsatser.....	20
Lingus och IKT	21
IKT-stödet i projekt ISAK.....	21
Förväntningar och mål	21
Genomförande	22
Resultat.....	23
Lingus : Förutsättningar för en lyckad implementering	24

Samhälls- och Kulturorientering	25
Det nya landet	25
Samhälls- och kulturorientering i ISAK	27
Mål	27
Syfte.....	27
Rekrytering	27
SKO	28
Genomförande	28
Samhällsinformatörens reflektioner	29
Förutsättningar för en lyckad implementering.....	30
Arbetsmarknadsorientering	31
Syfte.....	31
Mål	31
Vägen dit	32
Arbetslivsorientering: Förutsättningar för en lyckad implementering.....	32
Praktik	33
Praktik.....	34
Den arbetsplatsförlagda utbildningsdelen..	34
Handledarträffar.....	35
Tankar om processen.....	36
Praktik: Förutsättningar för en lyckad implementering	36
Hälsoperspektivet	37
Hälsoperspektivet: Förutsättningar för en lyckad implementering.....	38
Implementering	39
Spridning och påverkan	40
Samverkan	42
Reflektioner från styrgruppens	42
Elevreflektioner	43
Utvärdering	44
Sammanfattning av projektutvärderingen	44
Sammanfattning av språkutvärderingen.....	45
ISAK i siffror	48
ISAK-deltagare.....	48
Rekrytering	49
Fördelning kvinnor – män	50
Sfi-betyg.....	51
Utbildningsbakgrund	52
Bidragstagare	53
ISAK-medarbetare	55
Kontakt.....	56

Sammanfattning

I syfte att med hög kvalitet erbjuda viktiga verktyg för att göra vägen till arbetslivet kortare har projekt ISAK i enlighet med styrgruppens uppdrag utarbetat en arbetslivsorienterad heldagsmodell för, i första hand, nyanlända invandrare och flyktingar.

Runt våra deltagare har dagligen funnits personal med specialkompetens inom Sfi, arbetsmarknads- och introduktionsfrågor där alla har inspirerats och lärt av varandra. Grunden till en vidare fördjupad samverkan är lagd. Att arbetsplatser i Sfi-skolan ställts till förfogande för bl.a. arbetsmarknadssekreterare, Af-handläggare och flyktingsekreterare fr.o.m. hösten 2005, är ett konkret uttryck för att nya arbetssätt med flera samverkande aktörer nära deltagarna nu blir verklighet i den reguljära verksamheten.

Inom Sfi-delen har betoning lagts på det talade språket och en väl utvecklad datoranvändning, framförallt med språkträningsprogrammet Lingus. Samhälls- och kulturorienteringen i ISAK har varit mycket betydelsefull. Detta område måste dock lyftas fram och förankras än mer i den reguljära verksamheten. Inom arbetsmarknads- och praktikdelen har fokus lagts på den enskilda individen och dennes förutsättningar. Deltagare som fullföljt kursen har gjort det med bra resultat, vilket lett till arbete eller vidare studier.

ISAK har bidragit till kompetenshöjning på olika områden bland kollegor i reguljär verksamhet tack vare fulltecknade fortbildningscirklar. ISAKs modell och metoder har fått stor spridning bl.a. genom egna konferenser, studiebesök hos ISAK och projektteamets deltagande vid externt anordnade konferenser och mässor.

Inledning

Vilka verktyg behöver nya invandrare för ett snabbt inträde på arbetsmarknaden? ISAK söker skapa förutsättningar för att möta individens behov och samhällets och arbetsmarknadens krav. Språkkunskaper och insikter i samhällets skrivna och oskrivna lagar står i centrum.

Avsikten bakom projekt ISAK är att, inom ramen för heldagsstudier, skapa ett sammanhållet introduktionsprogram för nya invandrare i Uppsala som är överförbart till den reguljära vuxenundervisningen. På individnivån är målet att korta tiden för att bli anställbar och nå självförsörjning

ISAK står för en Integrerad svenska som andraspråk med Samhälls-, Arbetslivs- och Kulturorientering. ISAK pågår som projekt under tiden 30 september 2003 – 31 oktober 2005. Kurstiden för den enskilde deltagaren är 12 - 14 månader. Projekt ISAK omfattar c:a 140 deltagare.

Deltagarna i ISAK får:

- Heldagsstudier
- Sfi med särskild tyngd vid det talade språket
- Effektiv IT-träning med skalprogrammet Lingus
- Samhälls- arbetslivs- och kulturorientering
- Arbetspraktik

ISAK är ett EU Mål 3-projekt som drivs av Uppsala Kommun i samarbete med ESF-rådet och Arbetsförmedlingen



Bakgrund

Projekt ISAK är ett uttryck för att projektägaren Uppsala Kommun delar sfi-utredningens (SOU 2003:77) syn på lärande för integration och självförsörjning. Följande citat ur utredningens sammanfattning utgör klangbotten för projektet:

”... För att möjliggöra för sfi-studerande att uppnå den kommunikativa förmåga som sfi syftar till fordras att de studerande får stöd och möjligheter att pröva sin språkförmåga och sina lärandestrategier i autentiska miljöer i samhällsliv och arbetsliv. För att betona detta i samklang med kursplanerna föreslår vi att begreppet Lärande i samhälls- och arbetsliv, LISA, introduceras. Vi visar också på hur detta moment konkretiserar samhälls- och arbetslivsorienteringen.

Utredningen föreslår att kommunen får ett förstärkt åtagande att inom sfi-utbildningen anordna LISA, integrera momentet i utbildningen samt för att anskaffa platser som syftar till lärande i samhällslivet...”

De snabba förändringarna inom samhälls- och arbetsliv ställer nya krav på en ändamålsenlig sfi och arbetsmarknadsinriktad introduktion i kombination. Inom sfi är behovet stort av att kunna anpassa undervisningen till individuella behov. Sfi behöver också utveckla modeller för en större flexibilitet, samtidigt som kraven på språkkunskaper idag ligger högre än tidigare.

Den kombinerade språk- och kulturchock som många nyanlända på ett eller annat sätt drabbas av kräver medvetna strategier och ökad samverkan inom sfi och arbetsmarknadsinriktad introduktion. Hittills använda arbetssätt och modeller har inte tillräckligt effektivt kunnat hantera individens behov och arbetsmarknadens krav. Alltför många nyanlända har aldrig kommit in på arbetsmarknaden. Nya former för praktikanskaffning behöver utvecklas för att öppna arbetsmarknaden för nyanlända.

Medvetenhet om kulturskillnader är, i synnerhet när det kulturella avståndet är långt, centralt för att undanröja inlärningshinder, frustration och otrygghet i en främmande kultur. Samhälls-, arbetslivs- och kulturorientering i nära kontakt med utbildning, samhälle och arbetsplatser behövs för att skapa möjligheter och framtidstro för individen. Initiativ, ansträngning och ansvar krävs från individens, samhällets och arbetslivets sida för att skapa ett klimat där de nyanlända ser sig själva, och betraktas, som en resurs i det nya landet och på framtidens arbetsmarknad.

(ur ISAKs projektbeskrivning)

ISAK och LISA går hand i hand

Uppsala kommun och Arbetsförmedlingen stöder utvecklingen av ett processinriktat organisationsöverskridande arbetssätt med individen i fokus. Projekt ISAK ska i nära samarbete med ordinarie organisation inom Uppsala kommun och Arbetsförmedlingen verka för att utveckla nya samarbetsformer. Arbetet kommer att bedrivas utifrån ett uppdragsorienterat perspektiv i linje med intentionerna i Arbetsmarknads- och utbildningsnämndens uppdragsplan för 2004-2007..

Genom Projekt ISAK utvecklas en heldagsmodell för sfi och arbetsmarknadsinriktad introduktion. *(ur ISAKs projektbeskrivning)*

Ambitioner / förutsättningar

Mål - På individnivå

Efter projekttidens slut ska deltagarna

- ha anställning på den ordinarie arbetsmarknaden eller delta i kompetensgivande åtgärder/utbildning som leder till arbete och självförsörjning
- behärska svensk prosodi så att uttalet inte utgör ett hinder i den muntliga kommunikationen
- ha uppnått godkänd nivå på lägst kurs C i sfi
- ha fått sådana insikter i kulturmötets problematik samt kunskaper om samhällets och arbetsmarknadens koder att introduktionen i det svenska samhället avsevärt underlättas
- ha tillägnat sig kunskaper om hälsans och friskvårdens betydelse

Mål - På organisationsnivå

Efter projekttidens slut ska

- projektet ha utvecklat och påbörjat implementeringen av en heldagsmodell, ISAK – Integrerad svenska som andraspråk med Samhälls-, Arbetslivs- och Kulturorientering, som ger arbetslösa invandrare kunskaper och strategier för att möta dagens krav inom samhällsliv och arbetsmarknad
- projektet ha utvecklat ett kontaktnät för arbetsplatsförlagd utbildning.

Innehåll

Projektet lägger särskild tonvikt på följande moment:

Andraspråksinläring:

- muntlig kommunikativ färdighet där uttal och prosodi spelar en central roll
- individualiserad och flexibel självständig språkträning med hjälp av IKT
- språkträning kopplad till arbetspraktik och samhällsorientering

Kultur- och samhällsorientering:

- psykosociala processer i mötet med den nya kulturen
- kontrastiv kulturkunskap
- samhällsorientering utifrån individens och samhällets perspektiv
- hälsa och friskvård

Arbetslivsorientering:

- arbetspraktik
- arbetsplatskultur, formell och informell kompetens
- arbetsmarknaden i Uppsala med omnejd (*ur ISAKs projektbeskrivning*)

Arbetslivsorientering innebär för deltagarna, utöver vad namnet anger med schemalagda lektionspass och individuell uppföljning, även under kurstidens senare del veckovis varvad arbetsplatspraktik med skolgången. Praktiken ska ses som en förstärkt och ”skarp” språkträning och ge ett exempel för inblick i praktiskt svenskt arbetsliv och arbetsplatskultur.

Organisation

Projektteam

Projektansvarig 0,2 tjänst

Projektledare 1,0 tjänst

Administratör 0,3 tjänst

Lärare sfi 2,5 tjänst

Informatör kultur- och samhällsorientering 1,0 tjänst

Informatör arbetsmarknadsorientering/Arbetsmarknadssekreterare 1,0 tjänst

Informatör arbetsmarknadsorientering/Vägledare 0,75 tjänst

Samtliga tjänster innehåller inslag av metodutveckling, dokumentation, uppföljning, information, marknadsföring och implementering med ett gemensamt ansvar för de övergripande målen så att delarna håller ihop med helheten.

Projektet är en vidareutveckling av tidigare erfarenheter från både projekt och ordinarie organisation.

Projektet kommer att löpande återkoppla till ordinarie organisation.

Styrgrupp

Stf chef för Arbetsmarknadsinsatser och vuxenutbildning (ordf/sammankallande)

Chef för Arbetsmarknads- och introduktionsinsatser

Chef för vuxenutbildningen

Representant för Kontoret för Barn, ungdom och arbetsmarknad

Representant för Arbetsförmedlingen

Projektansvarig Projekt ISAK

Representant för Svenska ESF-rådet, adjungerad

Projektledare Projekt ISAK, adjungerad

Administratör Projekt ISAK, adjungerad

Arbetsutskott / operativ samordning

Stf chef för Arbetsmarknadsinsatser och vuxenutbildning (ordf/sammankallande)

Chef för arbetsmarknadsenheten

Rektor för sfi/Edda

Chef för Introduktionsenheten

Representant för Arbetsförmedlingen

Projektansvarig Projekt ISAK

Projektledare Projekt ISAK

Administratör Projekt ISAK

Referensgrupp

En referensgrupp bestående av bl.a. representanter för Integrationsverket, Uppsala vård och bildning samt experter på svenska som andraspråk ska bildas för att följa metodutvecklingen.

Deltagare

Projektet omfattar 40 deltagarplatser. Beräknad genomströmning 12-14 månader. Under projekttiden beräknas minst 100 personer ha deltagit i verksamheten.

Projektet riktar sig till både kvinnor och män. En jämn könsfördelning eftersträvas. Jämställdhet ska genomsyra alla delar av projektet.

Målgrupp

Arbetslösa invandrare

- med behov av en sammanhållen och kompetensutvecklande sfi och arbetsmarknadsintroduktion
- företrädesvis som har introduktionsersättning eller försörjningsstöd
- som är motiverade
- som bedöms ha normal progressionstakt

som huvudsakligen

- är i åldersintervallet 20-45 år
- har 9-12 års utbildningsbakgrund
- är nybörjare i sfi

Projektet vänder sig till nyanlända invandrare men har ambitionen att modellen med smärre justeringar ska kunna användas för dem som vistats längre tid i landet.

Antagning

Deltagarna i Projekt ISAK rekryteras bland dem som ska delta eller deltar i kommunens sfi och introduktionsverksamheter i samarbete med utbildningsansvariga samt kommunens introduktions- och arbetsmarknadsenheter.

Rekryteringen sker med stark prioritering för personer med introduktionsersättning eller försörjningsstöd. Endast i undantag antas då personer utanför denna grupp.



Uppföljning och utvärdering

Under projekttiden dokumenteras effekter och uppnådda resultat på individnivå vad avser sfi-kursplanens mål i de olika kurserna, utvecklingen av uttalet, samhälls- och kulturorientering, arbetsmarknadskunskap samt hälsa och friskvård

En extern utvärderare anlitas för att i en formativ utvärdering beskriva de framgångsrika processerna och peka på svagheter så att en korrigering av uppgjorda planer kan ske. Implementeringsprocessen utvärderas också.

Utveckling och resultat av andraspråksinläringen utvärderas separat av specialister på området. (ur ISAKs projektbeskrivning)

Start, teambildning och rekrytering

ISAK startade som projekt inom Växtkraft Mål 3 den 30 september 2003. Projektet togs fram med kort varsel och byggde på tidigare erfarenheter av att varva sfi och praktik i mindre skala för andra målgrupper. Erfarenheterna var så goda att beslut togs om att utveckla en modell för nya invandrare med överförbarhet till ordinarie verksamhet efter projekttidens slut.

På grund av tidsbristen löpte förarbete och uppstart parallellt. Arbetsförmedlingen var med i förarbetet, men kom med i projektet först fr o m mars 2004. Arbetet kom inledningsvis mycket att kretsa kring praktiska förberedelser, som att planera och utrusta lokaler med bl.a. behövlig datorutrustning. Mycket arbete lades också på att utveckla och omarbeta projektbeskrivningen (finns på www.isak.nu) och rekrytering till första gruppen som skulle vara renodlat arabisktalande¹. Projektet hade en alltför kort förberedelsetid utan att ha den tänkta bemanningen numerärt. Då det visade sig vara svårare än väntat att nå den tilltänkta målgruppen, med de på förhand uppställda kriterierna, kom den att starta den 1 december 2003 med endast 13 deltagare. Efter hand kom dock gruppen senare att utökas upp till 20 deltagare. Med tanke på hur viktig just den allra första kursperioden är enligt ISAKs koncept var detta inte helt lyckat.

ISAK 2 kom att starta den 15 januari 2004. Denna nya grupp bestod av 21 deltagare med 14 olika modersmål. I detta läge hade arbetslaget kommit att utökas till 8 personer (+ en sfi-lärare och två arbetsmarknadssekreterare). Under våren anslöt Arbetsförmedlingen till ISAK då en Af-handläggare på halvtid kom att ersätta en av två arbetsmarknadssekreterare från AME.

Alla ISAK-deltagare har inledningsvis intervjuats av några medarbetare i ISAK, ibland med externt anlita tolk. Denna procedur har varit tidskrävande då varje intervju varat 30-60 minuter. Men, dessa samtal har samtidigt varit mycket värdefulla, för både deltagare och personal, inför den eventuella starten i projektet.

En del av de antagna har emellertid inte uppfyllt samtliga uppställda kriterier. Att de ändå antagits beror på att vi ändå bedömt att vederbörande passar och har nytta av kursinnehållet. Av de intervjuade som inte varit odelat positiva till en ISAK-satsning har merparten återfunnits i den grupp som redan påbörjat sfi-studierna och bl.a. anpassat sig till en mindre omfattande studiegång. Det har varit betydligt lättare att rekrytera nybörjare och i synnerhet gruppen invandrare som frivilligt sökt Sfi-utbildning. I denna grupp finns dock i sin tur flera exempel på avbrott där det vanligaste motivet varit av ekonomiskt slag. Man har helt enkelt inte tyckt sig kunna tacka nej, när ett jobb har dykt upp.

¹ Ätminstone en renodlat arabisktalande grupp gav oss möjlighet att testa idén med samhälls- och kulturorientering på modersmålet redan från kursstart. Vi räknade inte med att kunna rekrytera fler grupper vars deltagare hade samma modersmål. I andra avseenden har också blandade grupper visat sig utgöra en bättre grund, bl.a. genom en mer stimulerande gruppdynamik, där alla varit tvungna att utveckla kommunicerandet på målspråket. Grupperna 2-7 var också blandade med avseende på modersmålet.

Ett stort värde ligger i deltagarnas egna insikter om att en satsning på ISAK med stor sannolikhet förkortar vägen ut på arbetsmarknaden och till att kunna stå på egna ben. Att vi haft övervägande positiva elever bör gynna en framtida rekrytering. Alternativen till "ISAK" kan dock locka mer för vissa av deltagarna med krav på heldagsstudier om de tidsmässigt har en mindre omfattning.

Ett flexibelt arbetssätt

Enskilda deltagare utvecklas på olika sätt, så också i ISAK. Några gör snabbt stora framsteg, andra behöver mer tid och somliga slutar som sagt i förtid av olika skäl. Även bland personer som i ISAK, där deltagarna rekryterats enligt mer detaljerade kriterier som bl.a. rör den personliga motivationen, har situationen kommit att förändras på ett sätt som inneburit konsekvenser även för studierna. Därav har också förändringar i grupperna blivit nödvändiga. Vi har hela tiden sökt de bästa lösningarna för den enskilda individen, samtidigt som våra personella resurser utgjort de yttre ramarna och tvingat fram ett konstruktivt och flexibelt förhållningssätt.

Den praktik våra deltagare får under den senare delen av kurs tiden varvas veckovis med skolförlagd undervisning. Ena veckan är alltså enligt denna princip någon eller några grupper i praktik medan andra är i skolan, andra veckan är det tvärtom. Detta gör att personalen arbetar i olika grupper olika veckor och ofta ställs inför schemaförändringar. Att välja denna typ av periodicitet kan tyckas en smula besvärlig och kanske rörig. Den kräver också en omsorgsfull planering. Men, vi tror att fördelarna med regelbunden perioder av praktik eller skolgång överväger nackdelarna.

Allt hänger ihop

De karakteristiska delarna ISAK byggs kring, Sfi med betoning på det talade språket och en effektiv IT-användning, samhälls-, kultur- och arbetsmarknadsorientering med praktik, diskuteras mer ingående i kommande artiklar.

Dessa komponenter har under lång tid funnits med i sfi-undervisningen och i introduktionsprogram för nyanlända, var och en i större eller mindre utsträckning. Vad som gör ISAK unikt är samordningen delarna emellan där vi kan se idel positiva effekter. För deltagaren underlättar samordningen helt avgjort, då allt finns samlat på plats. Frågor eller problem kan ofta lösas på ett smidigt sätt och risken att "falla mellan stolar" är här betydligt mindre. Organisatoriskt måste också stora vinster kunna ses. De anställda som representerar olika arbetsplatser samarbetar här och tar del av varandras erfarenheter och kompetenser. Ett fruktbart lärande olika personalgrupper emellan höjer allas profession. Man kan säga att en effektiv fortbildning pågår under hela projektperioden. Vi ska här heller inte glömma de mycket positiva effekterna av en tät och ömsesidig kommunikation med handledare och arbetsgivare på praktikarbetsplatserna, där alla har att vinna på samarbete.

Från att ha arbetat i förhållandevis slutna miljöer med mer eller mindre täta skott har projektarbetet ökat vår insikt i hur ”allt hänger ihop” och nyttan av att dela erfarenheter och lära av varandra. Vi arbetar ju trots allt runt samma människor.

En annan aspekt av det egna lärandet inom projektteamet är värdet av träffarna med den egna referensgruppen. Sakkunniga från vuxenutbildningen, Uppsala universitet, sfi-utredningen, Integrationsverket och Centrum för flexibelt lärande fungerar här som bollplank för ISAKs verksamhet och utgör ett stort stöd för att driva projektet vidare.

Nya förutsättningar

Sedan starten har nya förutsättningar kommit att delvis förändra ISAKs arbete. En minskande tillströmning av nya invandrare under pågående projektperiod var ett skäl till att ISAK fick svårigheter att rekrytera tillräckligt antal deltagare. I januari 2004 stod det klart att ISAK inte hade rekryterat tillräckligt många deltagare som var bidragstagare. Starten av en tredje grupp kom därför att tidigareläggas till 27 maj 2004.

I mars 2004 tog styrgruppen beslut om att målgruppen skulle komma att vidgas till att fokusera på personer med försörjningsstöd eller aktivitetsstöd och inte enbart nybörjare, men i övrigt i behov av vad ISAK erbjuder. Behov fanns av tidigareläggning av även ytterligare grupper för att nå tillräcklig volym, vad antalet bidragstagare beträffar. Dessa förändringar påverkade både inriktning och volym på det fortsatta arbetet. Beslut togs också om att gå fram med en tilläggsansökan till ESF-rådet i april för att täcka in de ökade kostnader förändringarna innebar. Eftersom ansökan kom in en dag för sent, kom den inte att behandlas förrän i september 2004.

I samband gruppstarten av ISAK 3 anställdes ytterligare en sfi-lärare året ut dels för att täcka den ökade arbetsbelastningen, där ännu inga grupper kommit ut i varvad praktik, och dels för att täcka undervisningsbehovet under sommarlovstiden, då de ferieanställda sfi-lärarna hade ledighet.

Lagom till ordinarie höstterminsstart 2004 utökades ISAK med två nya grupper, ISAK 4 och ISAK 5. Dessa bestod av deltagare som redan påbörjat sina sfi-studier och befann sig i, eller sökte in till den redan befintliga arbetsmarknadsinriktade sfi-undervisningen (f.d. Vägval). Härigenom kom ytterligare två sfi-lärare att ansluta till ISAK. För att klara det ökade behovet av bl.a. praktikförmedlare förstärktes projektet med ytterligare resurser från AME.

I september avsågs tilläggsansökan från april med motiveringen att utökningen var för stor. På styrgruppen i oktober presenterades en reviderad projektplan och budget.

Styrgruppen beslutade gå fram med ytterligare en tilläggsansökan på ett lägre belopp. Denna ansökan beviljades i februari 2005.

Precis som i den reguljära sfi-undervisningen förändras alltså förutsättningarna även i ISAK. Förändringarna i nämnda avseenden tvingade projektgruppen att ändra strategier och metoder för att anpassas till respektive profil, nybörjare eller fortsättare. I samband med dessa förändringar kom också det totala deltagarantalet att ökas dramatiskt. Initialt planerades 4 nybörjargrupper om 20 deltagare, totalt 80 deltagare. I dagsläget har 137 personer börjat i 7 ISAK-grupper.

De två senaste grupperna, ISAK 6 och 7, har blivit föremål för implementering till den reguljära vuxenundervisningen, då dessa kurser fortfarande pågick vid projektets slut.

ISAK - del för del

Sfi

Sfi –svenska som andraspråk och IKT-stöd

Hörseln och talorganen är inlärarens viktigaste redskap. Särskild vikt läggs vid det *talade språket*. Undervisningen inriktas redan från första början på att få ett så fullgott uttal som möjligt. Prosodin är av avgörande betydelse för en fungerande kommunikation och målet är att ge varje deltagare grunden till ett störningsfritt uttal.

IKT-verktygen spelar en central roll i modellen för heldagsundervisning. Datorn ger möjligheter till individualisering, repetition och förstärkning. Viktigt är att få en meningsfull koppling mellan deltagarnas vardag på projektet/praktikplatserna och dataövningarna. För att stödja detta utvecklas en *webbaserad språkträning*. Detta ger flexibilitet under senare delen av projektet med möjligheter att arbeta självständigt hemifrån eller vid lärcentra.

Rotationen mellan arbetspraktik och undervisning gör det möjligt att utprova ett arbetssätt med *arbetsplatsanknuten språkträning*, där språkmateriäl hämtas från deltagarnas praktikplatser. (ur ISAKs projektbeskrivning)

SFI - Svenska för invandrare

Svenska för invandrare (SFI) är en grundläggande utbildning i svenska språket och om det svenska samhället för vuxna som inte har svenska som modersmål.

Syfte

- ge vuxna, som saknar grundläggande kunskaper i svenska, möjligheter att utifrån sina olika förutsättningar och personliga skäl utveckla förmågan att kommunicera muntligt och skriftligt på svenska i vardags-, samhälls- och arbetsliv samt studier.
- ge kunskap om och förståelse av samhällets organisation och dess grundläggande värderingar för att underlätta deltagarens integration, aktiva medverkan i och bidrag till utvecklingen av samhällsliv, arbetsliv och kultur i Sverige.
- ge deltagarna information och vägledning som gör det möjligt att planera fortsatt utbildning, arbete och lärande i vardagslivet utifrån egna behov och studiemål.

Studievägar, mål och betyg

Studieväg 1 med **kurs A och B** är tänkt för personer som saknar skolgång eller bara gått några år i skola. I studieväg 1 ingår alfabetisering och grundläggande läs- och skrivundervisning.

Studieväg 2 med **kurs B och C** är tänkt för personer med grundskolekompetens eller motsvarande.

Studieväg 3 med **kurs C och D** är tänkt för personer med gymnasie- och/eller högskoleutbildning.



Efter varje avslutad kurs får deltagaren ett betyg (Godkänd eller Väl godkänd). D-betyget ger rätt att fortsätta sina studier i ämnet svenska som andraspråk inom grundläggande vuxenutbildning.

Arbetslivssvenska i ISAK

Varför tar det så lång tid att lära sig svenska? Varför talar man så lätt förbi den nya praktikanten från... Irak, kanske? Varför är arbetslösheten så hög bland invandrare, oavsett utbildningsnivå? Dessa och många andra "varför" anger utgångspunkterna för projekt ISAK. Alltför många invandrare har, tror vi, onödiga problem med språket på praktiken eller jobbet. Den långa "skyddade" studiegång som tidigare varit vanlig för många språksvaga elever finns snart inte längre; alltför placeras ut på praktikplatser av skiftande kvalitet. Det vore naivt att hoppas att integration och egenförsörjning nu kommer att uppnås automatiskt.

Det är inte ovanligt att sfi-elever återvänder från en praktikplats i ett lätt skakat tillstånd: Det där var inte vad vi lärde oss i skolan...

Skolan har inte förberett dem på den språkmiljö de möter ute i arbetslivet. Den ofta text- och skrivbaserade undervisningen motsvaras inte på ett enkelt sätt av det talade vardagsspråket på en arbetsplats. Från handledare på praktikplatserna får vi likaså signaler om språkproblem; praktikanten förstår inte och/eller man förstår inte praktikanter. Gemensamt för båda sidorna är oklarhet om *vad som är problemet*, nämligen *bristande kännedom om den språkliga vardagen i Sverige*.

Arbetslivssvenska är då inte synonymt med fackspråk eller terminologi, utan innefattar de senare. Trots allt är de yrkes- eller arbetsplats-specifika orden och uttrycken begränsade, och oftast möjliga att plugga in (jämför med inläringen av körkortsteori, som för vissa elever går obegripligt lätt ...) Det gäller inte för det av det svenska folket dagligen brukade *vardagsspråket utan "finkläder"*, den ocean av ord och uttryck som omger oss, och särskilt i arbetslivet ...



Hur låter då detta språk? Naturligtvis är det inte fråga om några konstigheter (- ur infödd synvinkel!). Det gäller det talade språkets egenheter och specifika drag, frekventa fraser och uttryck, lokala och dialektala vändningar, svordomar och tonfall – en materia som sällan eller aldrig tränger in i läromedlen.

Vår ambition i projekt ISAK är att fånga in en (bråk)del av arbetslivssvenska för att studera och öva i klassrummet (och sedan på praktiken). Eleven, handledaren, läraren och andra kan alla på olika sätt bidra till att fånga in relevant studiematerial från praktiken – på papper, ur minnet, med ljudinspelningar, via foton etc. Ur detta måste man sedan renodla mönster och strukturer.

Elevernas eget uttal är naturligtvis inte oviktigt i sammanhanget. För att kunna jobba med uttryck, fraser och ord som de verkligen låter, måste inläraren kunna säga efter med godkänd kvalitet.



Uttal / Prosodi

Språkträningen i ISAK

Bakgrund:

En central pedagogisk fråga i Projekt ISAK är: Hur utvecklar vi inlärnarnas muntliga kommunikativa förmåga så att den bättre svarar mot kraven i samhället och på dagens arbetsmarknad?

Prosodin (språkets rytm och melodi) spelar en nyckelroll för hur den muntliga kommunikationen fungerar. Ett talspråk som redan från början vilar på en säker prosodisk grund går alltid att bygga ut med större ordförråd och komplexitet, medan ett aldrig så komplext och ordrikt talspråk med felaktig prosodi blir ett ständigt störningsmoment för både talare och lyssnare.

Ett av de språkliga målen i projektet har varit att deltagarna ska ”behärska svensk prosodi så att uttalet inte utgör ett hinder i den muntliga kommunikationen”. I Projekt ISAK har arbetet kretsats mycket kring utvecklandet av metoder och undervisningsmoment inom uttal och prosoditräning.

Förutom uttal och prosodi har särskild tonvikt lagts på individualiserad och flexibel språkträning med hjälp av IKT och på språkträning kopplad till arbetspraktik och samhällsorientering. I samtliga moment sätts den muntliga kommunikativa förmågan i centrum.

I målsättningarna ingår även uppnående av lägst nivå C enligt kursplanen för sfi. I praktiken har de flesta deltagare kommit att inriktas mot D-nivån. Samtidigt som vi arbetar mot dessa ”traditionella” sfi-mål har vi alltså strävat efter att ”höja ribban” vad gäller kvalitén på uttalet.

Genomförande:

Prosodi- och uttalsträning

Vi har tagit uttalet, och särskilt prosodin, som utgångspunkt i vårt arbete, och gjort en ordentlig satsning på prosodi i samtliga nybörjargrupper. Det arbetssätt som utprovats mest i ISAK-grupperna har framför allt hämtat inspiration från den prosodimetod som utvecklats av fonetikern och läkaren Olle Kjellin², i kombination med de mångåriga erfarenheter av prosodiundervisning som finns i projektet.

Prosoditräningen har börjat redan från första dagen för de nya ISAK-grupperna och sedan pågått intensivt i form av talkör under de första 6-8 veckorna. I talkören upprepas enkla fraser ur vardagsspråket ett stort antal gånger, efter att man fått höra den aktuella frasen 8 -10 gånger. Språkrytmen förstärks med aktivitet och rörelser, sittande och stående. Särskild vikt fästs vid att utveckla ett aktivt lyssnande för att få rätt uttal. Metoden finns utförligt beskriven i Kjellin: Uttalet, Språket och Hjärnan. I dokumentet ”Prosodi: Beskrivning och kommentarer kring ett arbetssätt” ges en praktisk beskrivning av arbetssättet i Projekt ISAK, med tonvikt på de första två månaderna av prosoditräning. Dokumentet togs fram i samband med den fortbildning i uttal och prosodi för Eddaskolans lärare, som ordnades i samarbete mellan Projekt ISAK och Uttalsprojektet.

Efter den första tidens intensiva körträning har vi arbetat med att bygga ut språket med bibehållet fokus på uttal och prosodi. Ett moment har varit träning av grammatikstrukturer med utgångspunkt i prosodin. Svenskans ordföljd är ett särskilt intressant område, där mer traditionella metoder ofta visar sig ge otillfredsställande resultat vad gäller tillämpningen av ordföljdsregler vid spontant tal.

.

² se: Olle Kjellin, Uttalet, Språket och Hjärnan, Hallgren & Fallgren Förlag, Uppsala 2001



Vi har strävat efter att hålla en fortlöpande pedagogisk diskussion för att reflektera kring och utveckla vårt arbetssätt. Auskultationer i klassrummen i kombination med pedagogisk reflektion har varit en viktig metod i det pedagogiska utvecklingsarbetet. Auskultationerna har bitvis varit mycket frekventa och gett ett stort utbyte i form av pedagogisk diskussion med många nya idéer och uppslag. Detta samarbete har varit inspirerande och stimulerande för det praktiska klassrumsarbetet och utvecklande för undervisningen. Det har också funnits motstånd inom projektet mot arbetssättet med auskultationer, och mindre lyckade försök har förekommit. Hindren kan bl.a. ha uppstått på grund av oklarhet vad gäller syftet med auskultationerna, för lite föregående diskussion och planering kring genomförande och syften, eller på grund av faktorer som stress, m. m.

Återkommande dokumentation av deltagarnas uttal under kursen har varit ett viktigt inslag i utvecklingsarbetet. Inspelningarna har gett värdefullt underlag för både lärare och inlärare när det gäller att analysera och utvärdera den språkliga utvecklingen på ett medvetet sätt. Se vidare under avsnittet IKT i ISAK.

Reflektioner och slutsatser:

Efter ett nästan tvåårigt arbete med intensiv prosodi- och uttalsträning kan man nog utan vidare dra slutsatsen att träningen gett avsevärd effekt överlag vad gäller kvalitet på det talade språket. Det handlar då inte bara om kvalitén på uttal och prosodi, som är grundförutsättningar för en väl fungerande kommunikation, utan även om användningen av korrekta grammatiska strukturer vid spontant tal. Ett av de svårare momenten för andraspråkstalare, ordföljden i svenskan, är kanske det tydligaste exemplet på hur prosodiskt strukturerad språkträning kan ge inlärarna en säkerhet och behärskning som också gäller det spontana talet. En intressant studie kring den prosodibaserade grammatikträningen i ISAK har gjorts av Anna Källberg. Studien kan beställas från projektet. Att läroplaner och betygskriterier lägger såpass liten vikt vid prosodin och det talade språket är något vi önskar se förändrat.

Resultaten för de ISAK-deltagare som gått igenom hela projektet (11-14 mån) är klart positiva vad gäller vår ambition att ”höja ribban” för uttal och prosodi och tillfredsställande vad gäller resultaten i nationella provet för Sfi. Naturligtvis gäller dessa slutsatser inte för varje enskild individ i projektet: Deltagare med hög frånvaro under stora delar av kursen eller med inlärningshinder av svårare slag har varken lyckats tillägna sig ett väl fungerande tal- eller skrivspråk under projektiden.

En intressant iakttagelse gäller de deltagare som tagits in i ISAK-grupper som redan fått 2-3 månaders prosoditräning. Vi tog in dessa för att vi bedömde att de var snabba och ambitiösa inlärare som skulle kunna ta in försprånget. Det gick bra i de flesta fall vad gäller skrivspråket och sfi-nivån, men skillnaderna var tydliga vad gäller uttal och prosodi vid kursens slut. En slutsats skulle kunna vara att de första två månadernas intensiva prosoditräning är av mycket stor betydelse för den fortsatta muntliga språkutvecklingen. Samtliga av inhopparna som nådde sfi-nivån vid kursens slut hade också en sämre behärskning av ordföljden vid spontant tal, jämfört med dem som varit med från start. Dessa erfarenheter pekar entydigt på att kontinuerlig intagning inte är lämplig i prosodibaserad språkträning. En ordentlig introduktion för deltagarna på hemspråk som beskriver tankarna bakom den intensiva uttalsträningen är ett bra sätt att få inlärarna med sig. Ett speciellt uttalsrum och ett genomtänkt schema är också faktorer som talar för att denna satsning får reellt fotfäste.

Det kanske viktigaste och mest inspirerande argumentet för en uttals- och prosodiinriktad sfi-undervisning har kommit från deltagarna själva: Undervisningen har fått mycket god respons i samtliga ISAK-grupper. Engagemanget och de positiva kommentarerna kring prosodilektionerna har varit många under hela projektiden. Grupper som under perioder fått mindre prosoditräning har vid upprepade tillfällen krävt att få mer, och det tycks, när det gäller upprepning och motorisk träning, ofta vara fallet att läraren tröttnar före inlärarna.



Lingus och IKT

IKT-stödet i Projekt ISAK

Förväntningar och mål

I projektbeskrivning och diskussioner inför starten har vi utgått från att datorn bör spela en central roll i modellen för heldagsundervisning. Vi har velat testa och utveckla de möjligheter till individualisering, repetition och förstärkning som datorn erbjuder.

Ett viktigt inslag har varit att få en meningsfull koppling mellan deltagarnas vardag på projektet/praktikplatserna och dataövningarna, vilket förutsätter att lärarna själva framställer övningarna med ljud, bild och text hämtade från vardagen i projektet, från studiebesök, utflykter och praktik. Vi beslöt anskaffa skalprogrammet Lingus, som erbjuder just dessa möjligheter till egen övningsproduktion. Vi har köpt in samtliga tilläggsmoduler som finns färdigutvecklade i Lingus och har vidare föresatt oss att i samarbete med Lingus testa och utveckla *Internetbaserad språkträning*. Detta för att ge flexibilitet, särskilt under senare delen av projektet, med möjligheter för deltagarna att arbeta självständigt hemifrån med såväl lärarproducerade övningar som förlagsprodukter. Med den Internetbaserade språkträningen har vi också velat visa på möjligheter för den framtida undervisningen i sfi.

Genomförande

En stor fördel för arbetet med Lingus i var de goda förkunskaper om IT-pedagogik och Lingus som fanns bland språklärarna i projektet redan från början, vilket gjorde att man snabbt lärde sig använda programmet för egen övningsproduktion. De många funktionerna i Lingus kräver annars en del fortbildning för att kunna utnyttjas fullt ut.

Vi har fått många viktiga erfarenheter i vårt arbete med att utforma övningar och hitta strategier för att använda datorn i uttalsträningen. Det handlar bl.a. om frågor som hur man använder (eller avstår från) text som stöd för uttalet, hur man stimulerar till ett aktivt lyssnande och hur eleverna kan lära sig att lyssna till sitt eget uttal och korrigera sig själva. Muntliga tester och övningar där elevernas ljud sparas har använts regelbundet i ISAK. Det inspelade ljudet har blivit ett värdefullt underlag för dokumentation, bedömning och självbedömning av uttalsutvecklingen. En intressant aspekt på användandet av ljudfunktionerna i Lingus, är de möjligheter till kreativ språkträning som dessa erbjuder. Man kan exempelvis lägga in en bild att berätta om, eller be eleverna berätta fritt om olika ämnen. Det inspelade ljudet sparas och kan sedan användas som underlag för lektioner i klassrummet utifrån flera olika pedagogiska perspektiv som uttal, prosodi, syntax, ordval etc.

Med hjälp av mobila bord utrustade med högtalare och dataprojektorer och plats för bärbara lärardatorer har vi kopplat klassrumsundervisningen till den individuella träningen i datasalen. Tillgång till nätverket från undervisningssalarna har gett oss optimala möjligheter att prova detta arbetssätt. Flera kreativa idéer har vuxit fram, där man utnyttjat både de egenproducerade övningarna och färdiga material från förlagen i klassrummet. Vi har gått igenom och presenterat aktuella övningar inför arbetspassen i datasalen, och även kunnat följa upp datasalsarbetet i efterhand i klassrummet. Ett exempel på kreativt utnyttjande av Lingus och nätverket i klassrummet: Gruppen och läraren diskuterar och formulerar en text kring en bild, och läraren skriver in texten i Lingus utifrån elevernas förslag. Texten växer kontinuerligt fram under lektionen och skriften varvas med uttalsträning där läraren spelar in ljudet parallellt med att texten skapas. Övningen, med text, ljud och bild är hela tiden synlig för eleverna via dataprojektor. Vid lektionens slut har en färdig Lingusövning vuxit fram i samarbete

mellan gruppen och läraren. Övningen sparas och finns sedan direkt tillgänglig för individuell träning i datasalen.

Vid sidan av övningsproduktionen och det pedagogiska arbetet med IKT och Lingus har ett bitvis ganska omfattande testningsarbete utförts för att i samarbete med leverantören utveckla den Internetbaserade träningen i Lingus. ISAK-deltagarna har fått möjlighet att träna hemifrån på det övningsmaterial som finns i datasalen.

Resultat

Lingus är ett flexibelt verktyg för där lärare med grundläggande datorkunskaper och datorvana själva kan utforma övningar med ljud, bild och text utifrån det dagliga arbetet i grupperna. I projekt ISAK har vi haft en kontinuerlig dialog med programutvecklaren som snabbt och smidigt uppfyllt önskemål om utveckling av programmet från lärarna. Lyhördheten för pedagogiska synpunkter har varit stor.

Lingusplattformen med tillhörande moduler och övningstyper erbjuder ett rikt urval av variationsmöjligheter. Fördelarna är många: Språkträningen vid datorerna vitaliseras och inlärarna får ett inspirerande material att arbeta med, där bilder, ljud och text utgår från deras egen verklighet. Övningarna är inte statiska, utan kan utvecklas och förfinas successivt. I ISAK har vi sett hur en imponerande övningsbank vuxit fram under projektiden, och vi ser möjligheterna att hämta inspiration och idéer ur denna bank och föra övningar och erfarenheterna vidare in i den fortsatta Lingusbaserade språkträningen i ordinarie sfi-verksamhet.

Ett program med många optioner i författarverktyget kräver naturligtvis en hel del arbete från lärarens sida. Det tar tid att tränga in i och lära sig alla funktioner i Lingus. Ett gott råd kan vara att starta med något av de befintliga övningsmaterialen och gå vidare till författarverktyget när man på så vis bekantat sig med programmet. Man kommer långt med de vanligaste övningstyperna, där kombinationen ljud, bild och text ger många variationsmöjligheter inom en enda övningstyp, och behöver inte sätta sig in i allt från början.

Ett problem som då och då dykt upp i projektet, är de buggar som kan uppkomma i samband med att man begär nya funktioner och uppdateringar av Lingus. För det mesta har dock problemen gått att lösa snabbt, tack vare en bra kommunikation med programutvecklaren. Detta bör dock inte vara något problem för normalanvändare som ju uppdaterar med nya, färdigutvecklade Lingusversioner.

ISAK har i samarbete med leverantören utprovat och testat ett nytt system som gör att våra deltagare kunnat arbeta hemifrån via Internet med övningarna. Utvecklingsarbetet har under projektets sista månader inneburit att vi i full skala testat och ett system där lärarna kan lägga ut nya övningar kontinuerligt åt deltagarna, avlyssna inspelat ljud från elevens hemdator, kommunicera med inlärarna och rekommendera övningar individuellt via Portfolio. Vi har inte kommit ända fram, särskilt vad gäller att göra

funktionerna lätthanterliga för läraren och stabila för hemanvändarna, men kan ändå konstatera att Internetlingus erbjuder mycket intressanta möjligheter till ett flexibelt arbetssätt för framtida sfi-undervisning.

Flera förlagsproducerade material för sfi har författats i Lingus, och vi har arbetat med Hör Grammatiken, Så ska det låta, Svenskt Uttal och Vi ses Vi hörs. Hör Grammatiken har spelat en särskilt viktig roll i den prosodiskt baserade grammatikträningen i projektet, med ett stort antal varierade övningar att välja bland. Allmänt för de förlagsproducerade materialen gäller att de innehåller stora mängder övningar, vilket kan göra materialen svåröverskådliga för användarna. Läger man ut programmen på nätverket kan det ibland kännas som om man dränker deltagarna i ett hav av övningar. Numera finns en mycket värdefull funktion med länkar i Lingus, som gör att detta problem går att lösa på ett enkelt och smidigt sätt. Lärarna kan själva komponera böcker med länkar till övningar ur de olika materialen, vilket möjliggör ett optimalt pedagogiskt utnyttjande.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Lingus hör till de ISAK-profiler som bör ha mycket goda utsikter att implementeras och utvecklas vidare i den ordinarie sfi-verksamheten i Uppsala. Ett tjugotal lärare vid Eddaskolan har fortbildats hos ISAK vid tio tillfällen, och programmet används även i Uttalsprojektet. Lärarna i Uttalsprojektet har deltagit i Lingusfortbildningen och snabbt kommit igång med mycket intressant produktion av flera uttalsinriktade övningar. Viktigt för en effektiv och pedagogiskt värdefull Lingusanvändning i framtiden är att den kunskap som redan nu finns tas tillvara, bl.a. genom att Lingusansvarig(a) lärare utses och får tid anslagen för att sköta kontakter med leverantören och samla upp och utveckla idéer och erfarenheter från kollegerna. Ett bra samarbete mellan lärare och tekniker kring Lingus är ytterligare en viktig förutsättning.

Lingus: Förutsättningar för en lyckad implementering

Lingus är ett väldigt kraftfullt program, om än med vissa brister. Många lärare i och utanför ISAK har lärt mycket om Lingus, men fortbildningen måste fortsätta. Förutsättningar för ett lyckat fortsatt arbete med Lingus i den reguljära utbildningen kräver:

- tid och resurser för vidare fortbildning.
- god tillgång till datorer för både elever och lärare (helst bärbara datorer).
- samarbete lärare emellan – gärna också med datatekniker.
- tid för datatekniker att se till att programmet alltid fungerar och är uppdaterat. Annars är det en stor risk att många ger upp.
- att eleverna lär sig att logga in med lätthet!
- för effektiv framtida användning att någon (lärare och nätverkstekniker) fungerar som lingusansvarig och sköter kontakter m Larsoneducation för uppdateringar.



Det nya landet

Livet i det nya landet blir lättare om man har beredskap inför de villkor som råder där. Sverige tar varje år emot ett relativt stort antal flyktingar och invandrare. För deras och samhällets bästa bör integrationen ske genom en bra och genomtänkt introduktion. Vi ser projektet ISAK som ett av många redskap och som en modell för detta integrationsarbete.

Våra deltagare har kommit från ett 40-tal länder med olika bakgrund när det gäller bl.a. samhällstraditioner, religioner, civila lagar, språk, barnuppfostran, kvinnoyn, synen på sex och samlevnad. Detta betyder att var och en har sina egna värderingar och sätt att leva vilka ofta skilja sig från de svenska.

ISAK tar itu med frågorna på tre olika områden

- Vi jämför samhällets struktur i respektive länder med den svenska. Vi diskuterar de samhällsinstitutioner som den nyanlända får kontakt med mest, t ex skola, socialförvaltning, rättsväsende, arbetsförmedling, försäkringskassan och bostadsföretag. Vi diskuterar relationer mellan individen och myndigheten och individerna sinsemellan. Vi gör studiebesök på olika institutioner och företag i samhället. Specialinbjudna föreläsare besöker ISAK-grupperna i skolan.
- Vi diskuterar de sociala processer, som man genomgår när man lämnar sina rötter och kanske går från ett kollektivt eller patriarkaliskt samhälle. Könroller, familjerelationer, handikapp och sexualitet är ämnen som berörs.
- Vi diskuterar de psykologiska kriser och processer som man upplever före och efter flykten/migrationen och deras verkan på individen som ju i sin tur samverkar med och påverkar andra.

I ISAK lägger vi stor vikt vid det dagliga välbefinnandet. Vi erbjuder bl.a.:

- utflykter och promenader i skog och mark.
- föreläsningar i friskvård
- Qi-gong

Vi strävar efter att deltagarna ska:

- få bred kunskap, medvetenhet om det nya samhället.
- få ökad självkänedom
- få stärkt självförtroende
- få en bra introduktion och därigenom bättre chanser på arbetsmarknaden
- bli delaktiga i ett mångfaldigt Sverige

Samhälls- och kulturorientering i ISAK

Idé:

Projekt ISAK står på tre ben; Det första är sfi med betoning på det talade språket. Det andra är arbetslivsorientering med praktik, förmedlad av handläggare från både AF och AME. Det tredje handlar om samhälls- och kulturorientering där de sociala och psykologiska processer som nyanlända kan uppleva i det nya landet spelar en viktig roll. Det är första gången som ett projekt omfattar dessa tre områden samtidigt i ett direkt samarbete mellan de olika myndigheternas aktörer. Inom ramen för samhälls- och kulturorientering behöver deltagarna information och kunskaper om det svenska samhällets struktur: Arbete, socialförsäkringar, vardagsjuridik, boende, utbildning, sjukvård mm, men inte minst, om de sociala och psykologiska processer som man upplever före och efter flykten/flytten till Sverige. Denna information bör erbjudas så tidigt som möjligt på modersmålet, av en landsman som har bred insikt i de skrivna och oskrivna reglerna i båda samhällena.

Mål: I samhälls- och kulturorienteringen får de nyanlända bland annat:

- En adekvat information på tidigt stadium ger förståelse och förutsättningar för en medvetenhet om de nya förutsättningarna. Detta innebär möjlighet för en engagerad och aktiv roll i förändringsprocessen och planerna för det nya livet i Sverige.
- möjlighet att undvika desinformation som de får av sina landsmän (som inte kan så mycket om samhället att de kan fungera som informatörer.)
- möjlighet att fundera över och tolka om sina roller i familjen och i samhället.
- bättre chanser till arbete eller studier som leder till egen försörjning.

Syfte: Att förstärka:

- trygghetskänslan, speciellt för flyktingar för att underlätta inläringen och delaktighet i samhället.
- insikterna om jämställdhet, jämlikhet, demokrati och delaktighet

Rekrytering

Då samhällsinformatören i projektet – en av idégivarna – är arabisktalande och då ett flertal arabiska flyktingar som fått asyl kommunplacerats i Uppsala bestämdes att ISAKs första grupp enbart skulle bestå av arabisktalande nyanlända. På så sätt skulle samhälls- och kulturorientering kunna drivas på modersmålet från start. Det blev dock svårare att rekrytera 20 deltagare ur denna senare målgrupp än man tänkt sig. Det var många socialbidragsberoende som ville läsa kortare tid och syssla med något annat under dagen. Rekrytering fortsatte efter starten vilket försvårade undervisningen /inläringen i gruppen. Efter denna första arabisktalande grupp har 6 andra grupper startat. Samtliga av dem har rymt deltagare med varierande modersmål, varför samhälls- och kulturorienteringen då fått ske på svenska och först då deltagarna bedömts ha haft tillräcklig språklig mognad (efter 4-6 månader).

SKO

SKO uttyds samhälls- och kulturorientering. Det tilltänkta innehållet i *SO* är egentligen att man beskriver de myndigheter och institutioner som de nyanlända har mest kontakt med, speciellt under de första åren. Man informerar och diskuterar olikheter /likheter med hemlandets motsvarande instanser. När det gäller *KO* är meningen att, både ur ett socialt och psykologiskt perspektiv, ta upp de upplevelser som man går igenom när man lämnar sina rötter och vill etablera sig i en ny samhällsmiljö, d.v.s. även psykosociala processer och inte enbart vad som brukar avses med kultur.

Genomförande:

- Studiematerial: Erfarenheter och frågeställningar som informatören samlat under ett kvartssekel i Sverige – som flykting, man, far, farfar/morfar, auktoriserad tolk, barnskötare, journalist och studiecirkelledare –, böcker, inbjudna föreläsare, tv-/radio program, tidningsartiklar, mm som berör ämnet.
- Metod: Diskussioner, som är den lämpligaste pedagogiska metoden i det här fallet, används så långt det är möjligt. Föreläsningsformen ger sämre resultat bland språksvaga elever.
- Gång: Med den arabisktalande gruppen började diskussionerna på modersmålet, från första dagen, 4 gånger i veckan. Vi behandlade bland annat frågor om språket, skola, fritid, arbete, boende, sjuk- och hälsovård, skatt er, folkbokföring, polis, vuxenstudier, Sveriges geografi, historia, det politiska systemet - demokratin, Uppsala, barnuppfostran, barns rättigheter, mans- och kvinnoroller och om handikappade. Hur upplever man psykologiskt ett samhällsbyte; före flykten och efter ankomsten?
Samtidigt gjorde vi varje vecka studiebesök till olika myndigheter, företag, institutioner m.m., bl.a. Swedish Meat, Värmeverket, Reningsverket, post-terminalen, polishuset, Stadshuset, Riks-dagen, Upplandsmuseet, stadsbiblioteket, TV 4 och Akademiska Sjukhuset .
Externa föreläsare inbjöds från bl.a. skattemyndigheten, arbetsförmedlingen, Centrum för vuxnas lärande, Konsument Uppsala och sjukvården. Dessa som kunde äga rum eftersom kulturinformatören i ISAK då kunde fungera som tolk.

Att övriga grupper fått vänta med SKO tills tillräcklig språklig förmåga uppnåtts har betytt att deltagarna i dessa grupper under flera månader fick ofullständig information om systemet. Grupperna missade mängden studiebesök och föreläsningar. Istället fick dessa deltagare flera timmars sfi.

Samhällsinformatörens reflektioner:

Jag har kännedom om min kultur och mitt samhälle men inte om 40 olika nationaliteter med 30 olika modersmål, vilket var förutsättningarna i grupperna 2 – 7. Jag var inte van att diskutera sådana frågor på svenska. Jag kunde inte heller uttrycka mig klart i vissa situationer. Min svenska var kanske olämplig för inlärare på den aktuella nivån. Jag försökte medvetet men kunde inte alltid använda enkla ord. Jag ville tänka på innehållet mera än på språket i sig.

Deltagarna förstår olika mycket av det som sägs och kan ännu mindre diskutera på svenska även om de har en viss förståelse. Alla deltagare vågade inte heller ta till orda. De ville inte prata fel svenska. Som lärare försökte jag uppmuntra alla deltagare att prata och nämnde att jag inte heller pratar perfekt svenska.

Som så ofta gick deltagarnas inläring olika snabbt. Det ledde till en omgruppering i de två första ISAK-grupperna enligt Sfi-lärarnas och en bland deltagarna egen bedömning. Med detta blev de båda nya grupperna språkblandade. Denna förändring var positiv i vissa avseenden men ledde också till vissa nya svårigheter, bland annat:

- Ämnen som redan diskuterats kom upp på nytt. Studiebesök kunde däremot inte upprepas.
- Färre lektionstimmar för SKO.
- Färre studiebesök eftersom det blev många grupper och färre externa föreläsare och i synnerhet i början då det behövdes tolkar i samband med föreläsningar.



- Målen för SKO måste formuleras om. Nu ville jag att deltagarna, även om de inte förstår allt jag diskuterar, själva skulle väcka diskussionsfrågorna så tidigt som möjligt inför sin framtid i Sverige.
- Deltagarna i ISAK 4 och 5 hade varit längre i Sverige och redan fått en bild av det svenska samhället och dess kultur och redan bildat egna uppfattningar på dessa grunder. Detta gör att vissa har svårt att ändra sina uppfattningar. T.ex. att kvinnan i det nya samhället har den dominerade ställningen i familjen eller att det är omöjligt för en utlänning att få jobb osv.

Andra erfarenheter:

- Det positiva var att folk från olika kulturer berättade om sina upplevelser och diskuterade hur de ser på saker och ting, vilket berikade diskussionerna med nya synvinklar och nya fakta samt gav deltagarna en möjlighet att konversera på svenska.
- Jag upplevde också att min roll som samhällsinformatör, och framför allt med arabisktalande deltagare, har utvidgats till att bli lärare, tolk och kurator. Det har varit mycket lärorikt och roligt.
- Jag upplevde också ett bra stöd av kollegorna, vilket skedde via deltagande i diskussioner, via auskultationer i grupperna och via efterdiskussioner i kaffeterummet eller tjänsterummet.

Jag tänkte nästan dygnet runt på deltagarna och deras utveckling och vilka diskussioner som kan vara bra för varje grupp. Glädje uppstod varje gång en deltagare klarar D-nivån eller fick en bra praktikplats eller jobb. Plus att man under tiden har fått nya vänner.

Samhälls- och kulturorientering:

Förutsättningar för en lyckad implementering

En bra samhälls- och kulturorientering kräver att viljan hos de ansvariga finns och en organisation och budget även för detta ändamål. Att inte börja samhälls- och kulturorienteringen direkt för nybörjare på grund av dålig ekonomi eller brist på lämpliga kulturkommunikatörer leder för deltagarna till större risk för desinformation och en mindre bra integration i samhället. Deltagarna bör samlas, efter modersmål, 2 timmar i veckan direkt efter sfi-start. Det är alltså nödvändigt att hitta de lämpliga kulturkommunikatörer för varje språkgrupp. Samhälls- och kulturorienteringen kräver att det finns koppling till den övriga undervisningen. Diskussioner om innehåll måste förankras hos alla berörda lärare. Det ska finnas möjlighet att kunna diskutera i grupper på svenska eller på hemspråket. Eleven ska ha ord och begrepp på svenska också.

Arbetsmarknadsorientering

Fokus i den arbetslivsorienterande delen ligger på förberedelser för självförsörjning genom bl.a. kunskaper och insikter i det svenska arbetslivets krav på formella och informella kompetenser.. I denna utbildningsdel är det väsentligt att engagera såväl arbetsgivare som företrädare för arbetstagarorganisationer. (ur ISAKs projektbeskrivning)

Syfte

Syftet med projekt ISAK är att utveckla en ny heldagsmodell för arbetslösa invand-
rares andraspråksutveckling och integration i samhälle och arbetsliv. ISAK vill ut-
veckla pedagogiska metoder där man med olika instrument förstärker deltagarens
beredskap inför arbetslivet. På dagens arbetsmarknad spelar språket och kommunika-
tionen en allt större roll. Man förväntas ha god samarbetsförmåga och kunna arbeta i
team, vara delaktig och intresserad av att utvecklas i sitt arbete. För att detta ska kunna
vara möjligt behöver man ha kunskaper om den svenska arbetsmarknaden och dess
kultur.

Mål

Arbetsmarknadsorienteringen har som uppgift att ge våra elever så många redskap
som möjligt för att vägen in på den svenska arbetsmarknaden skall vara möjlig att nå.
För detta arbetar vi nära tillsammans med kursdeltagarna. Många av de frågor vi
diskuterar kommer från eleverna själva. Flera har arbetslivserfarenhet från hemlandet
och därur uppstår många frågeställningar, som vi fångar upp och samtalar om.



Rollspel: Att söka ett jobb

Vägen dit

Hur finner man ett arbete i Sverige?

Vi vill ge kursdeltagarna en möjlighet att, efter sitt deltagande i projekt ISAK, själva kunna finna sin väg ut på den svenska arbetsmarknaden.

Det gör vi genom

- enskilda samtal, för att på djupet lära känna dem
- att ge lektioner i och diskutera svensk arbetskultur
- att informera om Arbetsförmedlingens terminologi
- att informera om och ge kursdeltagarna tid att använda Arbetsförmedlingens jobbsajt.
- att göra studiebesök till arbetsplatser, myndigheter och utbildningsanordnare
- att svara på frågor

”Jobsökaren” på Arbetsförmedlingens hemsida, www.ams.se, ger en bra vägledning i konsten att söka arbete. Utifrån detta material och övrig information från arbetsförmedlingens jobbsajt utgår våra lektionstimmar.

Exempel på ämnen vi berör är:

- Var hittar jag jobbet
- Hur läser/tyder jag en annons
- Arbetsförmedlingens terminologi
- Diskussion om vad en jämställdhetsplan på arbetsplatsen kan innebära.
- Arbetskläder och arbetstider.
- Vikten av att gå med i facket och var man kan få information om detta.
- Träning och rollspel inför anställningsintervju.
- Vad förväntas av mig när jag slutar ISAK

Vi försöker att ge en bild av och diskutera de skrivna och oskrivna lagar som finns i samhället och på arbetsplatserna.

Arbetslivsorientering: Förutsättningar för en lyckad implementering

Arbetslivsorientering ska ses som ett ämne med tydlig koppling till Sfi. För detta krävs att personal från kommunens arbetsmarknadsenheten och Arbetsförmedlingen som finns på skolan och kontinuerligt i klasserna samordnar sina insatser med andra lärare. Undervisningen måste utgå från elevernas språkliga nivå, deras tidigare arbetslivserfarenhet och framtidsperspektiv. Möjlighet ska finnas till dialog i grupp och på individnivå.



”Efter att två grupper slutat sin praktik i projekt ISAK, kan vi visa på att den erfarenhet och de referenser som våra elever fått av att praktisera har spelat en avgörande roll när de sedan sökt och fått arbete.”

Praktik

Praktik

Den arbetsplatsförlagda utbildningsdelen

Genom den arbetsplatsförlagda utbildningen får deltagaren kunskap om arbetsvillkor, arbetsmiljö och arbetsplatskultur. Erfarenheterna ligger till grund för val av arbetsinriktning eller kompetenshöjande utbildning. För varje deltagares placering upprättas ett kontrakt mellan deltagaren, projektet och arbetsplatsen. Den arbetsplatsförlagda utbildningsdelen följs upp av arbetsmarknadssekreterare och arbetsgivare tillsammans med deltagaren. (ur ISAKs projektbeskrivning)

Under den senare delen av kurstiden, när deltagarna är språkligt förberedda, varvas studierna i ISAK med praktik. Praktikplatserna väljs utifrån individernas önskemål och arbetsmarknadens behov. Praktiken ger:

- språkträning som är kopplad till skolarbetet
- värdefulla inblickar i det svenska arbetslivet
- nödvändiga erfarenheter från arbetsplatserna.

Arbetsmarknadssekreterarna och handläggare från Arbetsförmedlingen har ett nära samarbete med lärarna i projektet och tillsammans gör vi en bedömning av språkförmågan hos varje individ inför praktikperioden. När tiden för elevernas praktik närmar sig, för nybörjare efter 7-8 månader, väntar en praktikplats som söks utifrån den enskilde individens kunskap, erfarenhet, önskemål etc. Det krävs flera enskilda samtal för att på djupet lära känna var och en. Viktigt är att eleven har ett bra uttal och en kommunikativ förmåga för att ha bra möjligheter att både förstå och göra sig förstådd på praktikplatsen. Vi planerar tillsammans med deltagaren vilken praktikplats som kan vara lämplig bl.a. utifrån dessa kriterier:

- möjligheten att träna svenska
- tidigare arbetslivserfarenhet
- önskemål om att prova ett specifikt yrke
- få arbetslivserfarenhet

Innan praktiken startar är det viktigt att eleven, praktikanordnaren och någon av oss ansvariga från ISAK träffas för att diskutera och informera sig om arbetsplatsen. En överenskommelse skrivs och eleven är då också försäkrad. Några kursdeltagare har efter en veckas praktik inte varit nöjd med sin praktikplats. Vi har dock i de hitintills uppkomna fallen inte accepterat byte av plats, utan istället diskuterat problemet och uppmuntrat till att fortsätta hos samma praktikanordnare. Situationer som detta har gett oss möjlighet att få verklighetsbaserade diskussioner om bl.a.:

- Vad gör man om man inte trivs på en arbetsplats?
- Vad gör man om det inte är "roligt"?

Detta har fallit väl ut. En av de elever som både var led- sen, upprörd och kände sig illa behandlad, sa efter det gemensamma samtal vi hade med arbetsgivaren, att hon var nöjd och mycket glad över att hon sagt ”ok” till samtal och att hon därefter fortsatte sin praktik.

- Om jag slutat hade jag inte lärt mig någonting, nu lärde jag mig att förstå vad arbetsgivaren menade, att de inte är mer än människor, de heller.

Handledarträffar

Vi tror att lärare, handledare och praktikförmedlare behöver ett gemensamt forum, där frågor som rör språk, kultur, kommunikation kan belysas. Här kan man diskutera, utbyta och utveckla tankar och idéer som leder till större beredskap inför handledarskapet av deltagaren/praktikanten.. Därför är de personliga kontakterna mellan ISAK och arbetsplatsen av stor vikt. Kunskapsöverföring och förtroenden byggs upp. Vid dessa träffar medverkar ISAKs personal, arbets- givare och vid behov gästföreläsare. Vid varje träff tar vi upp olika teman.

Hur ser beredskapen ut inför mötet med det mångkul- turella? Hur bemöter vi en praktikant/deltagare?

Att vara handledare är stimulerande, men ibland svårt. Det kräver mycket tid för planering och tålamod med den man handleder.

Handledarträffarna syftar till:

- att stärka och utveckla lärarnas och handledarnas roll.
- att med våra gemensamma kunskaper utveckla en bättre utbildning för att stärka och stödja praktikantens utveckling.
- att få ett utökat samarbete med arbetsgivare, hand ledare och andra aktörer.

*ISAK-praktikanter på förskola,
bilverkstad, stormarknad,
restaurant/bar och i klädaffär*



Tankar om processen

Efter att två grupper slutat sin praktik i projekt ISAK, kan vi visa på att den erfarenhet och de referenser som våra elever fått av att praktisera har spelat en avgörande roll när de sedan sökt och fått arbete. Några är också de som i direkt anslutning till avslutad praktik fått arbete på samma arbetsplats. Samarbetet i projekt ISAK, mellan lärare i svenska, lärare i kultur- och samhällsliv och oss som arbetar med arbetsmarknadsfrågor är viktigt. Det vi kan säga oss se är att i stort sett alla frågor som rör arbetsmarknaden vinner på att upprepas och diskuteras ur olika aspekter. Samma ämne tas upp, men ur olika infallsvinklar.

Vi möter alla deltagarna i grupp på lektioner, målet är att alla skall veta var man finner, hur man söker och får ett arbete, vilket kan vara nu eller i framtiden. Det ultimata vore att varje elev skulle ha ett arbete eller ett säkert utbildnings- och/eller yrkesval för sin framtid, efter avslutade studier på ISAK. För flera är det aktuellt att söka arbete direkt, men många av våra elever har dock andra planer, varav fortsatta studier är en. Efter att ha praktiserat har dock de flesta en bild av och en inblick i hur en svensk arbetsplats fungerar. Detta kan vara till hjälp vid senare yrkesval.

När kursdeltagarna är klara med sina studier i projekt ISAK, har de genom arbetsförmedlingens deltagande i projektet, möjlighet att få hjälp och stöd med att skrivas in på arbetsförmedlingen i direkt anslutning till kursens slut.

Praktik: Förutsättningar för en lyckad implementering

Det är utomordentligt viktigt att hitta arbetsplatser där personalen/handledaren förstår vad en språkpraktik är. Deras kontaktnät och kännedom om arbetsmarknaden blir ett utmärkt stöd för deltagaren i strävan att hitta en lämplig praktikarbetsplats. Kontinuitet är tvåfaldigt viktigt: dels kan en bra praktikplats funka för flera elever efter varandra om vi använder upparbetade kontakter, dels kan den leda vidare till en anställning. Praktikplatserna måste också vara relevanta. Det finns alltid en risk för platser där eleverna inte får använda sig av svenskan tillräckligt, utnyttjas som gratis arbetskraft, lämnas ensamma eller utan arbetsuppgifter

Vi är angelägna att inte släppa ut deltagarna innan de är språkligt mogna. En misslyckad praktik är inte bara ofta ett nederlag för deltagaren, utan innebär också ofta sämre möjligheter framöver att få andra praktikanter till samma arbetsplats.

Ett gediget samarbete bland personal från sfi, AF och AME förutsätts för att praktikverksamheten ska få bästa effekt med rätt deltagare på rätt plats vid rätt tillfälle. Det är också av största vikt att deltagare själv är medveten om betydelsen av praktikperioden. Viktigt är också samarbetet med praktikhandledarna, bl.a. genom handledarträffar.

Varannanveckosystemet som tillämpats i ISAK kan vara föremål för diskussion. Systemet (en vecka i skolan, en vecka på praktik) har olika fördelar. Deltagaren får tillräcklig tid på arbetsplatsen för att "komma in" i rutiner etc. samtidigt som man ganska snart ges tillfälle att återknyta och diskutera erfarenheterna i skolan både i ett språkligt och ett arbetsmarknadsmissigt perspektiv. Det kräver tid för noggrann planering, arbetsplatsbesök och uppföljning i skolan av all inblandad personal.



Hälsoperspektivet

Under rubriken Hälsa och friskvård får deltagarna kontakter med sakkunniga, sjukgymnaster, dietister, psykologer och farmakologer m.fl.

Stor vikt läggs också vid det dagliga välbefinnandet, där skogspromenader, badhusbesök och qi-gong kan vara exempel på tänkbara aktiviteter. (ur ISAKs projektbeskrivning)

Hälsoperspektivet: Förutsättningar för en lyckad implementering

Skolan måste fullt ut ta ansvar för att förmedla nyttan med god kost och motion. Detta innefattar ett stort motivationsarbete med många deltagare. Om friskvård läggs i slutet på dagen finns stor risk att folk går hem. En förutsättning är att tid för hälsa och friskvård avsätts och att personer med kunskaper på området engageras, t.ex. sjukgymnast eller dietist. Gediget kunnande finns t.ex. inom Hälsospåret.



*Friskvård i ISAK:
Vandring till Gamla Uppsala,
Qi-gong i klassrummet,
Skridskoåkning i Fjällnora
och varpatävling i Ulva Kvarn*

Implementering

Ett av ISAKs huvuduppdrag är att presentera metoder och modeller som ska vara överförbara till den ordinarie verksamheten. Framgångsrik heldags-sfi med varvad praktik har redan pågått under några år i form av projekten Vägval och Fyris, ur vilka ISAK hämtat näring. I ISAK har delarna ytterligare utvecklats och testats i ett än mer omfattande sammanhang. I syfte att förankra våra erfarenheter för att en överföring ska vara möjlig har ett flertal insatser mot ordinarie verksamheter blivit viktiga uppdrag för ISAK. Fyra olika implementeringsgrupper har drivits sedan hösten 2004:

Prosodi/uttal: I samarbete med Uttalsprojektet, som pågått parallellt inom Vuxenutbildningen S:t Per/Edda har denna kurs drivits med ett tjugotal lärarkollegor På ett resurseffektivt sätt och med bred samlad kompetens har projekten svarat för en omfattande fortbildning i seminarieform ledda såväl av kunniga projektmedarbetare som av inbjudna föreläsare.

Lingus/IT: En fortbildning runt skalprogrammet Lingus där lärarna själva konstruerar övningar med ljud, bild och text. Kursen, som också den samlade tjugotalet lärarkollegor var också den ett resultat av samverkan med Uttalsprojektet. Kursen omfattade föreläsningar/demonstrationer och gav tillfällen att praktiskt träna på programmet.

Samhälls- och kulturkommunikation: En fortbildning runt ISAKs samhälls- och kulturorientering och dess metod. Tanken är att denna insats ska kunna ske tidigt, för nyanlända deltagare och på modersmålet. 12 deltagarna i denna cirkel kom att rekryteras bland modersmåls lärare från Språkskolan och från Vuxenutbildningen Edda. Med avseende på resp. modersmål motsvarade de antalsmässigt ungefär förhållandet bland deltagarna i vuxenutbildningen.

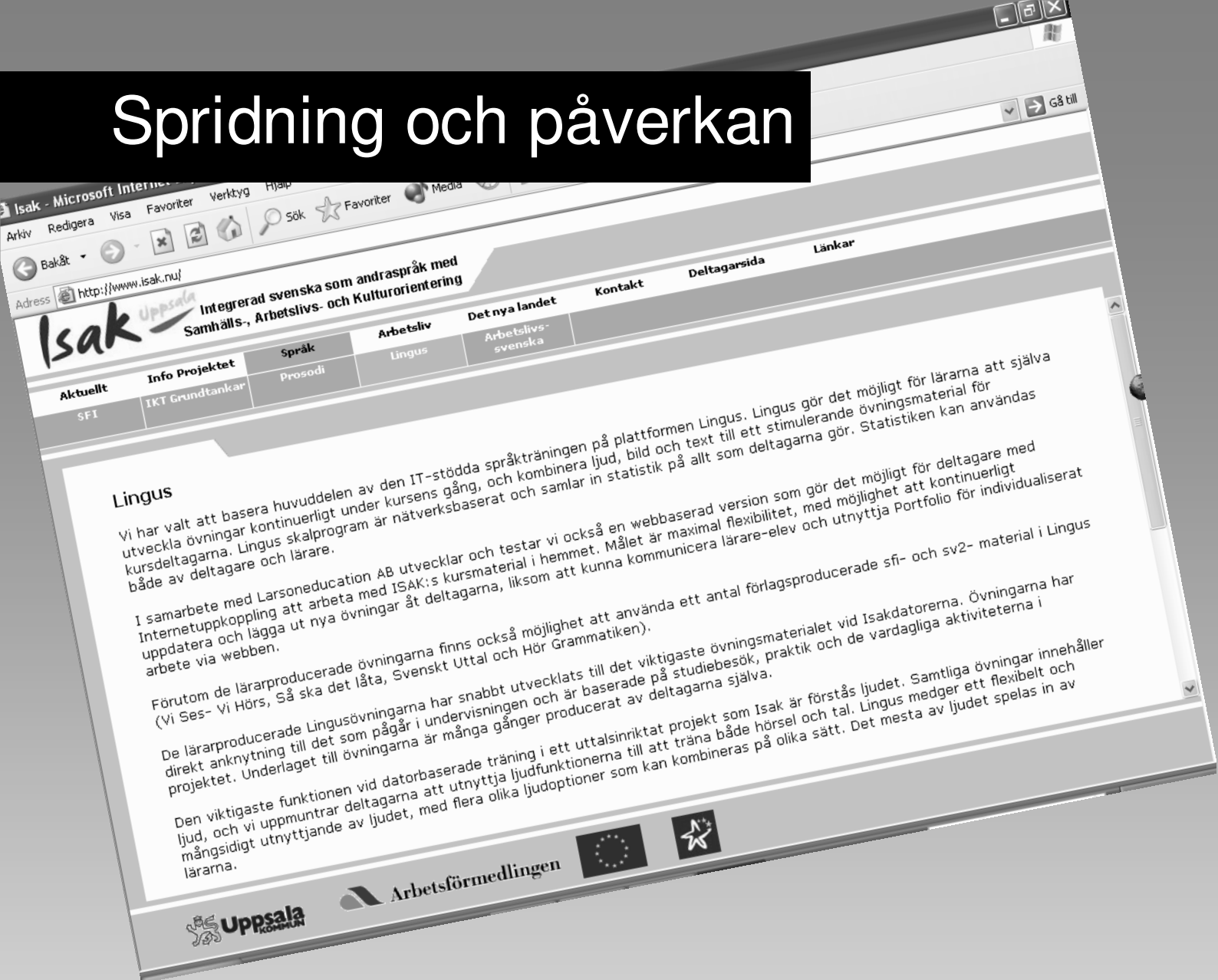
Arbetsmarknadsfrågor: För att bygga upp en väl fungerande verksamhet runt arbetsmarknadsfrågor har en cirkel med ett tiotal deltagare från ISAK, AME och Arbetsförmedlingen drivits. Aktuella frågor var bl.a. om insatserna i skolan och metoder runt arbetspraktik.

Lärarkollegor från vuxenutbildningen har visat stort intresse för IT/Lingusanvändningen i ISAK. Ett antal auskultationer framförallt vid uttalslektioner i ISAK har också förekommit.

Rachid Alhajej i implementeringssyfte också vid ett flertal tillfällen bedrivit samhälls- och kulturorientering i ett antal reguljära sfi-grupper.

Inför avslutandet av projekt ISAK finns en god beredskap för att arbetsmetoderna ska kunna leva vidare och utvecklas ytterligare i den reguljära vuxenundervisningen. Förutom utbildade lärare inom uttalsträning och Lingus, finns nu lokaler i Sfi-skolan reserverade för arbetsmarknadssekreterare, Af-handläggare, socialsekreterare, flyktingsamordnare och representanter för Migrationsverket som kommer att ha hela eller delar av sin tjänst direkt ute på skolan. Vidare har antalet datasalar utökats vara minst två av dem med Linguslicenser fullt ut. Återstår bl.a. att utveckla möjligheten till samhälls- och kulturorientering på ett antal olika modersmål.

Spridning och påverkan



Utöver insatser för våra deltagare och mot en implementering i reguljär verksamhet har ISAK deltagit och kommer att delta i en rad aktiviteter utåt. Exempel på sådana är:

- Deltagande i konferens runt skalprogrammet Lingus i Härnösand, nov 2003.
- Deltagande i rikskonferens runt introduktionsfrågor i Malmö, dec 2003.
- Presentation av ISAK vid seminarium runt "Uppsalamodellen" anordnat av Styrgruppen för effektivare integration i Uppsala, dec 2003.
- Nyhetsinslag om ISAK i TV4, feb 2004.
- Presentation av Linguspedagogiken i ISAK på språkseminarium vid Stockholms Universitet, feb 2004
- Deltagande på Företagarbåten, företagarmässa, mars 2004.
- Deltagande på Välkomna Vuxna - CVL:s vuxenutbildningsmessa i Uppsala, april 2004.
- ISAK-presentation för representanter för integrationsinsatser i Örebro, april 2004.
- Studiebesök av handläggare från SIN (AF) och Introduktionsenheten, maj 2004.
- Besök av ESF-medarbetare från Uppsala, Gävle och Falun. Diskussioner om ISAK-profiler; uttal, IT och värdet av samhälls- och kulturorientering för nyanlända invandrare, juni 2004.

- ISAK-presentation vid introduktionsprogram med styrgruppen för Lokalt avtal om introduktion i Uppsala, sept. 2004.
- Studiebesök av representanter för EU-projektet Slussen, Avesta, sept 2004.
- Deltagande i konferens runt arbetslivsorienterad Sfi i Eskilstuna, okt 2004.
- Besök av ISAKs samhälls- och kulturinformatör hos EU-projektet Öppna Vägar i Tierp, i syfte att vägleda och inspirera, okt 2004.
- Temadag och Öppet Hus runt skalprogrammet Lingus med egna och inbjudna föreläsare i samarbete med Larson Education, nov 2004.
- ISAK-presentation vid besök av litauisk delegation som arbetar med integrations- och arbetsmarknadsfrågor, inbjudna av Styrgrupp NTG-asyl och UP X, dec 2004.
- Besök hos ISAKs samhälls- och kulturinformatör av, utbildare från Svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv i Örebro, integrationssekreterare från Arbetsmarknads- och familjeförvaltningen i Eskilstuna och Enköping. Diskussioner runt arbetet i ISAKs samhälls- och kulturorientering, dec 2004.
- Studiebesök av representanter för Kooperativet Gävle Arbetscentrum, jan 2005.
- Deltagande i Arbetsförmedlingens samverkansdag kring introduktion för nyanlända flyktingar och andra invandrare, jan 2005.
- Support av samhälls- och kulturinformatören i olika Sfi-grupper i reguljär verksamhet vid skilda tillfällen.
- Fortlöpande information om ISAK i vuxenundervisn. S:t Per/Edda vid skilda tillfällen.
- Besök av Mohammad Hassan, fp-ledamot i Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden, feb 2005.
- ISAK-dagen, ett heldagsseminarium runt ISAKs erfarenheter, mars 2005.
- Deltagande i Employment Week i Bryssel, mötesplats för EU-projekt, april 2005.
- Föreläsningar/workshops runt ISAKs verksamhet under Tylösandsdagarna, juni 2005.
- Temadag runt ISAK-modellen, Stockholm. Arr: IQPC, juni 2005
- Heldag kring prosodi, IT-stöd, ISAK och arbetsplatspråk, Tranås. Arr: Västra Vux. aug 2005
- Föredrag om prosodi och ISAKs metod för språkinhämtning från praktikarbetsplatser vid nätverksträff, Nationellt Centrum för Sfi, Stockholm, okt 2005.
- ISAKs slutkonferens, 17-18 okt 2005.
- Workshop runt Projekt ISAK under ESF-konferens, Norrköping. nov 2005

Vidare har ISAK i samarbete med Odette Lager Design utarbetat en informationsfolder för ISAK, jan 2004 som senare uppdaterats och översatts till engelska i första hand avsett att användas under Employment Week i Bryssel i april 2005. I samarbete med Datorteket har visitkort framställts och en egen hemsida, www.ISAK.nu, skapats.

Samverkan

En av hörnstenarna i ISAK är att många olika aktörer runt våra nya invandrare (AF, AME, introduktionsenheten och Sfi-skolan) samarbetar nära varandra och runt var och en av deltagarna. Samarbetet har förutsatts bygga på ömsesidig respekt för vars och ens kompetens. Detta har visat sig mycket fruktbart. Ett kontinuerligt lärande av varandra har kommit till stånd samtidigt som vi upplever en större effektivitet. Ändå återstår att utveckla ännu tydligare rutiner, bl.a. runt kartläggningen av deltagarna.

Direkt samverkan utanför projektteamet har ISAK haft med Uttalsprojektet som drivits parallellt inom Vuxenutbildningen Edda i samarbete med Folkuniversitetet. Lärare i båda projekten har auskulterat hos varandra och två lärare har under en period deltagit i båda projekten. Implementeringscirkelarna *Lingus/IT* och *Prosodi/uttal* har skett i samverkan med Uttalsprojektet och cirkeln runt *Samhälls- och kulturkommunikation* i samverkan med Språkskolan.

Reflektioner från styrgruppen

Sagt om projekt ISAK under sista mötet:

”Det låg rätt i tiden”

”Pionjärarbetet i Vägval och Fyris, ledde på ett naturligt sätt vidare hit”

”Det gick för fort i början”

”En chans att pröva framtiden i liten skala”

”Bra och nödvändigt att Af deltog trots den korta tiden för beslut”

”Det har varit bra info till styrgruppen.”

”Vi har hittat bra modeller och metoder, vilket betyder en god start för framtiden”

Elevreflektioner



”Det är en jättebra kurs för mig. Vi jobbar varje dag och pratar svenska hela tiden ... När jag började i januari, jag kunde jag inte prata svenska ett ord, så vi vet att kursen funkar bra. Jag tycker om att läsa och prata svenska, men jag tycker inte om att skriva, därför att grammatiken är jättesvår. ... Jag pratar svenska varje dag. Lite engelska, men 90% svenska. ... ISAK, det passar perfekt. Efter att du har repeterat 500 gånger ... sen...: Det stannar där i huvudet! ... och du pratar och drömmer samma sak. ... Så, jo det funkar bra.

Wade

”Jag var jätteglad att jag studerade med ISAK. ... Jamila! Du måste kämpa med ISAK för att det är rätt väg om du vill göra nånting och vara effektiv i det här samhället. ... Man måste veta allt om det här samhället. Jag ska leva här och ha barn här. Jag måste veta hur det här samhället fungerar. ... Språket och samhälls- och kulturorienteringen är den svenska nyckeln kan man säga. ... Jag fick ett barnskötarejobb och det är inte lätt att få...”

Jamila



Utvärderingar

Sammanfattning av projektutvärderingen

Charlotte Sävås Nicolaisen, 2005-10-08

Utvärderingsenheten har fått i uppdrag av Uppsala produktion vård och bildning att utvärdera Projektet Integrerad svenska som andraspråk med Samhälls-, Arbetslivs- och Kulturorientering (ISAK), ett EU Växtkraft Mål 3 som genomförts inom vuxenutbildningen i Uppsala kommun.

Utvärderingen av projektet ISAK har genomförts i två steg, varav denna rapport utgör slutrapport. Det huvudsakliga syftet med utvärderingens slutrapport har handlat om att bedöma projektets genomförande som helhet, samt hur det svarat upp mot uppställda mål. En inriktning har varit att utvärderingen skall bedöma hur projektet bidrar till kommunens metodutveckling inom området integration. Utvärderingen omfattar även en beskrivning av deltagarnas synpunkter på projektet, samt praktikhandledarnas uppfattning om praktiken. De metoder som främst använts i utvärderingen är dokumentstudier, intervjuer med styrgruppens representanter och med personalen i projektteamet. Dessutom har enkäter och i vissa fall telefonintervjuer med kursdeltagare samt telefonintervjuer med praktikhandledare på deltagarnas praktikplatser ingått i utvärderingen.

Utifrån resultat som framkommit i utvärderingen gör utvärderaren bedömningen att projektet borde ha lagt större vikt vid rekryteringen av deltagare än vad som gjordes inledningsvis. Att projektet av flera skäl fick ta emot deltagare som inte stämmer överens med krav som ställdes i projektplanen bedömer utvärderaren som olyckligt men nödvändigt. Utvärderaren gjorde i delrapporten bedömningen att det fanns ett behov av en tydligare styrning och ledning för att åstadkomma en väl fungerande samverkan inom projektet. Inget av det som framkommit i slutrapporten pekar mot att detta förändrats under den tid som förlöpt sedan delrapporten skrevs. När det gäller samverkan mellan sfi-lärarna i projektteamet är utvärderarens bedömning att detta delvis har förbättrats, men att det inte har varit oproblematiskt. Mycket av det arbete som syftar till att utveckla undervisningen i svenska har, som utvärderaren uppfattat det, snarare berott på ett individuellt intresse hos lärarna att utveckla sin undervisning, än att se till projektets bästa. Resultat som framkommit i utvärderingen visar att det framförallt varit svårt att få igång en fungerande samverkan mellan Introsams personal och övriga praktikansvariga i ISAK. Samtidigt menar praktikhandledarna på deltagarnas praktikplatser att deltagarnas språkkunskaper har varit avgörande för hur väl praktiken utfallit, snarare än hur praktikansvariga har agerat.

Utvärderarens samlade bedömning avseende målen på organisationsnivå är att projektet utgör ett viktigt bidrag till kommunens metodutveckling inom området integration. Bilden är att det finns goda möjligheter att de resultat som följer av ISAK kommer att

kunna integreras i såväl sfi-utbildningen som satsningen på heldagsundervisning i övrigt. Det har i utvärderingen av sfi/sammanhållen introduktion framkommit att det finns ett starkt stöd från skolledarna i denna riktning. Det har i anslutning till ISAK även genomförts andra projekt som delvis har samma målsättning som ISAK angående prosodi. Detta bedömer utvärderaren som gynnsamt avseende möjligheterna att implementera denna del i undervisningen

Samtidigt, enligt utvärderaren, återstår en del arbete för att utveckla en nätverksbaserad modell för arbetsplatsförlagd utbildning. Målen på individnivå bedömer utvärderaren som delvis uppfyllda. Något färre än hälften av deltagare som avslutat ISAK arbetar i september 2005. Bland övriga tillfrågade studerar alla utom en. Utvärderaren kan inte ta ställning till deltagarnas språkliga utveckling.

Däremot har flertalet deltagare uppfyllt målet om ett godkänt resultat på lägst kurs C i sfi. I utvärderingen framkommer att det individuella målet kring kulturmötets problematik är ett område som många upplever som särskilt viktigt att utveckla. Utvärderaren konstaterar att det hade varit bra om undervisningen i framförallt kultur- och samhällsorientering kunde ha genomförts på deltagarnas modersmål i högre grad än vad som varit fallet i ISAK. Slutligen konstaterar utvärderaren att ISAK inte har uppnått målet att deltagarna i projektet skall ha tillägnat sig kunskaper om hälsans och friskvårdens betydelse.

Sammanfattning av språkutvärderingen

Anna Källberg, 2005-10-01

ISAK:s projektledning önskade utvärdera undervisningsmodellens effektivitet i jämförelse med den undervisning som utövas inom ramen för den ordinarie Sfi-verksamheten och som del i detta få projektdeltagarnas vunna språkkunskaper analyserade i jämförelse med en s.k. kontrollgrupp. På uppdrag av ISAK:s projektledning har två s.k. pilotgrupper utvärderats och utvärderingen ämnade svara på följande fyra frågor:

1. Har projektdeltagarna uppnått de individuella mål man satt upp?
2. Hur har deltagarnas eventuella progression sett ut?
3. Finns ett samband mellan undervisningsmetod och inläring av ordföljd?
4. Vad har deltagarnas för attityd till datorstödet och Lingus?

Här följer en sammanfattning av de resultat som framkommit för de två grupperna genom de olika analysmetoderna. När det gäller panelens bedömning av Pilotgrupp 1:s uttal visade det sig att pilotgruppen ansågs ha bättre uttal än kontrollgruppen enligt alla tre enkätfrågor. Målet att alla deltagare skulle ha ett uttal som inte utgjorde något hinder för den muntliga kommunikationen uppnåddes dock endast av en i ISAK-

gruppen och inte av någon i kontrollgruppen. Pilotgruppen som helhet bedömdes ha ett uttal mellan ett *litet hinder* och ett *mycket litet hinder* medan kontrollgruppen fick ett medelvärde inom ramen för ett *litet hinder*. Även Pilotgrupp 2 bedömdes ha ett bättre uttal än sin kontrollgrupp då den fick högre medelvärden på alla enkätfrågorna. Även hos Pilotgrupp 2 var det en av deltagarna som uppnådde målet *inget hinder*, vilket motsvarade 20% av gruppen. Inte heller i den här kontrollgruppen var det någon som uppnådde detta mål. Pilotgruppens medelvärde motsvarade ett *mycket litet hinder* medan kontrollgruppens värde motsvarade ett *litet hinder*. Resultaten för projektdeltagarna i jämförelse med kontrollgrupperna var positiva men målet att alla deltagare skulle ha ett uttal som inte utgjorde något hinder vid muntlig kommunikation uppnåddes inte. Huruvida det var skillnaden mellan panelens och projektledningens definition av "hinder" som gjorde att målet inte uppnåddes eller om målet helt enkelt var för högt återstår att diskutera. Den fonetiska analysen bekräftade panelbedömningens resultat då ISAK:s pilotgrupp även genom denna metod fick högre medelvärde än kontrollgruppen. Ett illustrerande exempel på projektgruppens övertag var att hela sex ISAK-deltagare hade högre värden än vad den bästa kontrolleleven hade.



Det andra målet var att alla deltagare skulle få godkänt på Nationella provet som bevis för att ha klarat Sfi-kurs D (testades endast på Pilotgrupp 1). Det visade sig att endast 53% av Pilotgrupp 1 uppnådde det målet eftersom endast 53% av gruppdeltagarna skrev provet på utsatt tid. För kontrollgruppen var andelen 33%. När det gäller provresultaten fick ISAK-gruppen större andel korrekta svar på alla enskilda provdelar utom en och därmed en högre andel korrekta svar totalt sett. De största skillnaderna mellan grupperna låg i hur de klarade av hörförståelsen och den muntliga produktionen och projektgruppens stora framgång på dessa delar kan troligtvis härledas till projektets fokus på den muntliga kommunikationen. Även för detta mål gällde alltså att resultaten i förhållande till kontrollgruppen var bra, samtidigt som målet inte uppfylldes helt.

Den andra av utvärderingens fyra huvudfrågor handlade om deltagarnas eventuella utveckling från mitten av projektet till dess slut (testades endast på Pilotgrupp 1). För att sammanfatta deltagarnas progression hade 76% av deltagarna i Pilotgrupp 1 förbättrat sitt uttal vid projektets slut, sammantaget alla tre panelbedömningsvärden. Resultaten indikerar att de flesta deltagare hade en positiv uttalsprogression och att en förbättring hade skett mellan den femte och tionde månaden av undervisning. Dock hade en deltagare försämrats avsevärt från första till andra tillfället vilket betyder att inläraren efter fem månader hade börjat förlora sina prosodiska kunskaper. Denna negativa progression kan eventuellt härledas till att den intensiva prosoditräningen var koncentrerad till i början av projektperioden.

Den tredje delen av utvärderingen behandlade frågan om man kan se något samband mellan undervisningsmetod och inläring av ordföljd (testades endast på Pilotgrupp 1). Av den undersökningen framkom att Pilotgrupp 1 höll en högre komplexitetsnivå än kontrollgruppen utan att ge avkall på korrektheten, vilket indikerar att projektdeltagarna hade en bättre muntlig ordföljdsanvändning än kontrollgruppen. Detta talar för att den ordföljdsundervisning som användes för ISAK:s elever är mer effektiv än den som användes för kontrollgruppen. Vad i ISAK:s undervisningsmodell som varit det avgörande för den framgångsrika inläringen av t.ex. variationsrik topikalisering är än så länge oklart, men belägg har framtagits för att bra ordföljdsanvändning kan läras in med hjälp av auditiva minnen och mönstersatser. I en undersökning av Bolander (1989. I: Lindberg, 1995) hänvisas goda inversionsresultat till helfrasinläring och Bolander menar att hennes resultat stödjer hypotesen att helfraser kan stimulera en kreativ språkutveckling. Jag följer härmed Bolander och ger stöd för denna hypotes genom att belysa det positiva resultat som framkommit för ISAK:s inlärargrupp som tränat ordföljd med hjälp av mönstersatser.

Den fjärde och sista huvudfrågan gällde deltagarnas attityder till Lingus. Alla deltagare ansåg att Lingus hade påverkat deras språkutveckling positivt och de såg datorstödet som en viktig del i deras språkutveckling. Bl.a. nämndes att programmet hade hjälpt dem att förbättra deras uttal och förmåga att skriva. De flesta (70,5%) ansåg att tiden de spenderat i datasalen hade varit lagom.

Projekt ISAK:s försök att skapa en effektivare undervisningsmodell än den som utövas inom Sfi har uppvisat positiva resultat. Vid utvärdering av projektgruppens uttal framkom att projektdeltagarna hade ett bättre uttal än kontrollgruppen. Med tanke på modellens tonvikt på prosoditräning var de resultaten, om inte förväntade, i alla fall inte överraskande. Projektledningens förhoppning om uttalsträningens positiva effekt på ordföljdsanvändningen var däremot inte lika självklar. Dock blev resultaten återigen till projektets fördel. Det finns många skillnader mellan de två undervisningsformerna och därav många faktorer som kan ha påverkat det positiva resultatet för projektgruppen, såsom undervisningsmetodik, undervisningstid och användning av datorstöd i undervisningen. Två viktiga skäl till att föra forskningen inom detta område framåt, är för det första vikten av att genom språkets väg så snabbt som möjligt kunna föra in inlärares i det svenska samhället. Språkets kvalitet är av betydelse för att både kunna förstå och bli förstörd och projekt ISAK belyser vikten av likheten mellan andraspråkstälarens tal och den svenska normen. I detta avseende verkar projekt ISAK ha tagit fram en bra modell. För det andra finns den ekonomiska aspekten som är av stor betydelse i dagens samhälle, där en effektivare undervisning alltid eftersträvas. Hur pass kostnadseffektiv projekt ISAK:s modell är har ännu inte utretts och för att göra det måste faktorer såsom positiva språkresultat och arbetslivserfarenhet vägas mot de längre och därmed dyrare skoldagarna. I framtiden finns det mycket att forska i om vad som gör en undervisningsmodell framgångsrik och varje undersökning bidrar med mer kunskap i ämnet. Denna utvärdering har genererat ytterligare erfarenhet inom detta forskningsfält.

ISAK-deltagare

Hur många deltagare har börjat i ISAK?

Hur många har slutat?

Varför har de slutat?

Vad gör de som slutat nu?

- **Antal som börjat på ISAK totalt** **137 / 100%**
- Antal som börjat på ISAK grupp 1-3 och 6-7 95 / 70%
- Antal som börjat på ISAK grupp 4-5³ 42 / 30%
- **Antal som fortfarande studerar på ISAK (implementeras)** **22 / 16%**

- **Antal som slutat** **115 / 84%**
 - Slutat och fullföljt 52 / 45%
 - Slutat i förtid 63 / 55%

 - Antal som slutat i grupp 1-3 64/100%
 - Slutat och fullföljt 31 / 48%
 - Slutat i förtid 33 / 52%

 - Antal som slutat i grupp 4-5 42/100%
 - Slutat och fullföljt 21 / 50%
 - Slutat i förtid 21 / 50%

 - Slutat i förtid 63 / 46%
 - Orsaker:*
 - Bytt till annan sfi-grupp 14 / 22%
 - Fått arbete 11 / 17%
 - Flyttat 11 / 17%
 - Dålig närvaro/satsning 6 / 10%
 - Sjukdom/pers. problem 4 / 6%
 - Missnöje 3 / 5%
 - Fel nivå 2 / 3%
 - Annat 12 / 19%

³ Då ISAKs målgrupp initialt var rena nybörjare, redovisas grupperna 4 och 5 i förekommande fall separat, då deltagarna där inte var nybörjare utan redan påbörjat sina Sfi-studier och sin introduktion.

Rekrytering

Hur många rekryterade ryms inom kriterierna för målgruppen?

Intervjuade 186 / 100%

Intervjuade som antagits och startat 137 / 74%

inom ordinarie målgrupp 83 / 61%

utom ordinarie målgrupp 54 / 39%

över utbildn.intervallet 9-12 år 40 / 71%

under utbildn.intervallet 11 / 8%

över åldersintervallet 20-45 år 5 / 4%

Intervjuade som inte startat 49 / 26%

Orsaker:

Utanför målgruppen (ej antagna) 7 / 8%

Arbete 2 / 1%

Flytt 3 / 2%

”Egna” orsaker 25 / 13%

ej motiverade 11 / 44%

”bra nuv. kurs” 3 / 12%

”för svårt” 2 / 8%

”för intensivt” 1 / 4%

Annat 8 / 32%

Fördelning kvinnor – män

Av samtliga som startat (137)

kvinnor 75 / 55%

män 62 / 45%

Av de som nu studerar på ISAK eller har fullföljt kursen (74)

kvinnor 45 / 61%

män 29 / 39%

Av de som slutat i förtid (63)

kvinnor 30 / 48%

män 33 / 52%

SFI-betyg

Målsättning: Sfi-betyg D eller C efter avslutad kurs

Av samtliga som fullföljt kursen (52) har följande Sfi-betygsnivåer nåtts:

Sfi B: 5 / 10% (3 män, 2 kv.)
Sfi C: 24 / 46% (14 män, 10 kv.)
Sfi D: 23 / 44% (9 män, 14 kv.)

Av dessa betyg har följande Sfi-betyg nåtts av deltagare i grupp 1-3:

Sfi B: 3 / 6% (2 män, 1 kv.)
Sfi C: 9 / 17% (3 män, 9 kv.)
Sfi D: 18 / 35% (7 män, 11 kv.)

Av dessa betyg har följande Sfi-betyg nåtts av deltagare i grupp 4-5:

Sfi B: 2 / 4% (1 man, 1 kv.)
Sfi C: 14 / 28% (6 män, 8 kv.)
Sfi D: 5 / 10% (2 män, 3 kv.)

Utbildningsbakgrund

Finns några samband vad beträffar deltagande och genomförande med avseende på utbildningsbakgrunden?

Av samtliga som startat (137)

Antal deltagare med utbildningsbakgrund

under 9-12 år	11 / 8%
9-12 år	86 / 63%
över 9-12 år	40 / 29%

Av de som nu studerar på ISAK eller har fullföljt kursen 74 / 100%

under 9-12 år	8 / 10%
9-12 år	47 / 64%
över 9-12 år	19 / 26%

Av de som slutat på ISAK i förtid 63 / 100%

under 9-12 år	3 / 5%
9-12 år	39 / 62%
över 9-12 år	21 / 33%

Bidragstagare

Hur många är bidragstagare?

Hur många är bidragstagare av de som nu studerar på ISAK?

Hur många är bidragstagare av de som slutat

Av samtliga som startat (137):

Bidragstagare **93 / 68%**
av dessa är 19 / 14% aktivitetsstödstagare

Icke Bidragstagare **44 / 32%**

Av de som nu studerar på ISAK eller har fullföljt kursen (74)

Bidragstagare **53 / 72%**
av dessa är 8 / 17% aktivitetsstödstagare

Icke bidragstagare **21 / 28%**

Av de som slutat i förtid (63)

Bidragstagare **40 / 63%**
av dessa är 11 / 17% aktivitetsstödstagare

Icke bidragstagare **23 / 37%**

ISAK- medarbetare

Lars Jansson projektansvarig
Henric Wallby projektledare
Lena Lindberg sfi-lärare/administratör
Roland Burman sfi-lärare/metodutvecklare
Katarina Pihlgren Sfi-lärare
Paul Bombay sfi-lärare/metodutvecklare
Staffan Olofsson Sfi-lärare
Karin Gustafsson Sfi-lärare
Rachid Al Hajeh samhälls- och kulturinformatör
Marianne Sigvardsson arbetsmarknadssekreterare
Birgitta Westas Af-handläggare
Keith Edwards datalärare/arbetsmarknadssekreterare
Eleonor Lagercrantz arbetsmarknadssekreterare
Elisabeth Joustra praktikant

 **kontakt:**

Henric Wallby: henric.wallby@edda.uppsala.se

Roland Burman: roland.burman@punkt.se

Rachid Alhajeh: r.alhajeh@spray.se

www.ISAK.nu



2005 www.isak.nu